

MAENDLELO YA VUXISI

XANA XIKONGOMELO XA NAWU WA B- BBEE HI XIHI

Xikongomelo xa Nawu wa Ntiyisa Vubindzu bya Vantima lebyi Anameke Nawu wa No. 53 wa 2003 tanihi leswi wu cincikeke hi Nawu wa Ntiyisa Vubindzu bya Vantima lebyi Anameke wa No. 46 wa 2013 (“Nawu wa B- BBEE”)i ku vevukisa ku simekiwa ka ntiyisa vubindzu bya vantima.

Ntiyisa Vubindzu bya Vantima swi vula ku nyikiwa matimba ka vanhu vantima hinkwavo ku katsa vavasati, vatirhi, vantshwa, vanhu lava tsoniweke na vanhu lava tshamaka ematikoxikaya, hi ku tirhisa switirateji swo hambana swa ikhonomi ya vanhu leswi katsaka, kambe swi nga pimiwanga eka—

- (a) Ku ndlandlamuxa nhlayo ya vanhu vantima lava fambisaka, va nga na na ku lawula mabindzu na nhundzu yo endla ntirho;
- (b) Kondletela vunwini na mafambiselo ya mabindzu na nhundzu yo endla ntirho hi vaaki, vatirhi, mabindzuntirhisano na man'wana mabindzu ya nhlanganelo;
- (c) Ku thola na nhluvukiso wa swikili;
- (d) Ku fikelela vuyimeri byo ringana eka tikhategori hinkwato ta mitirho na swiyenge eka vatirhi;
- (e) Maxavelo yo hlawuleka ku suka eka mabindzu lama lama lawuriwaka na lama ya nga ya vanhu vantima; na
- (f) Vuvekisi eka mabindzu lama lawuriwaka na lama nga ma vanhu vantima.

NHLAMUSELO YA VUXISI NA MAENDLELO YA VUXISI HI KU YA HI NAWU WA B- BBEE

“Vuxisi” swi vula ku papalata hi vomu kumbe ku ringeta ku papalata Nawu wa B-BBEE na Tikhodi ta Maendlelo Lamanene lama sunguleke ku tirha hi ti 1st ta Mudyaxihi 2015 (Tikhodi). Ku xisa hi ntolovelo swi katsa ku tshembhela eka datara kumbe ku koxa ku landzelela Nawu wa B-BBEE hi ku hlamusela timhaka hi ndlela yo hoxeka, leswi endliweke hi tlhelo leri koxaka ku landzelela nawu kumbe hi munhu wihi kumbe wihi kumbe vandla leri nga enawini.

“Maendlelo ya vuxisi” ya katsa leswi landzelaka:

Maendlelo yo koka rinoko ra vanhu: Leswi swi katsa ku va vanhu vantima va thoriwa kumbe va ngenisiwa eka bindzu hikwalaho ka ku va va lava ku endliwa swikombiso naswona va:

- Va thoriwa eka bindzu, kambe va hetiswa matimba na/kumbe va siveriwa ku tekaxiave eka bindzu ra nkoka na migingiriko ya bindzu.
- Va thoriwa eka bindzu, kambe va hetiswa matimba na/kumbe ku siveriwa ku tekaxiave eka tindhawa leti kombisiweke na/kumbe xiyenge xa vutekaxiave bya vona.
- Va thoriwa eka bindzu hi mpfumelelo wun'we ntsena wo pfuna vandla ku papalata Nawu wa B BBEE kambe ku nga ri na xikongomelo xo ngenisa xiave eka bindzu ra nkoka na migingiriko.

Ku hambikisa Xipfuno

- Swipfuno swa ikhonomi leswi kumiweke hi bindzu hikwalaho ka xiyimo xa rona xa B BBEE hikwalaho ka ku va na mikavelo ya vanhu vantima, a swi yi eka vanhu vantima hi mpimo lowu kombisiweke eka tidokhumente ta nawu leti faneleke.

Vahlanganisi: Leswi swi katsa ku hetisisiwa ka vuxaka bya nawu laha ntwanano wu nga na:

- Munhu wantima ku endlela ku fikelela xiyenge xa B-BBEE lexi landzelelaka Tikhodi ta Maendlelo Lamanene ku ri hava swipfuno swa ikhonomi leswi nga ta languteriwa ku khuluka ku suka eka xiyimo xexo lexi nyikiweke munhu wantima.
- Na mabindzu laman'wana, ku endlela ku fikelela xiyimo xa B-BBEE eka xiyimo xin'wana lexi hlamuseriweke

SWIKOMBO SWA VUXISI

Lowu landzelaka i nxaxamelo lowu nga hetisiwangiku wa swikombo swa vuxisi leswi nga pfunaka eka ku kombisa maendlelo ya vuxisi:

- Vanhu vantima lava kumiweke hi bindzu tanihi lavanganankavelo, eka mafambiselo ya le henhla kumbe ya le xikarhi a va lemuki kumbe va kanakana hi

ntirho wa vona eka bindzu.;

- Vanhu lava vantima lava kumiweke hi bindzu tanihi lavanganankavelo, eka mafambiselo ya xiyimo xa le henhla va na mitirho na vutihlamuleri lebyi hambanaka na bya tintangha ta vona leti nga riki ta vantima;
- Vanhu vantima lava tirhaka tanihi vafambisi va le henhla kumbe va le xikarhi va hakeriwa muholo wa le hansi ka wa makete hi ntolovelo, loko tintangha ta vona leti nga riki ta vantima va hola leswi vekiweke hi endlelo ra makete kumbe ku tlula;
- Ku hava xikombiso xa ku nghenisa xiave hi ndlela ya migingiriko hi vanhu vantima lava thoriweke eka swiyimo swa vufambisi swa le henjla eka xiyenge xa xitirateji xo teka swiboho;
- Bindzu ri endla mitirho ya mpimohansi kumbe yo ka yi nga ri na nkoka naswona a ri endli mitirho ya nkoka leyi languteriweke eka mabindzu man'wana yo fana;
- Bindzu ri tshembhela eka thedi phati ku endla mitirho ya rona ya nkoka leyi hi ntolovelo yi endliwaka hi mabindzu lama fanaka na rona; naswona ri seketeriwa hi thedi phati eka matirhelo ku endlela ku fikelela timfanelo ta kontiraka to fana na mitirho ya xithekiniki kumbe ya matirhelo; naswona
- Bindzu ri xava nhundzu kumbe vukorhokeri hi mpimo wa le henhla ku tlula lowu nyikiwaka hi makete ku suka eka munhu kumbe langanankavelo.

SWIGWEVO NA MISIVELO

Munhu kumbe vandla ra nawu leri gweviweke hikwalaho ka maendlelo ya vuxisi hi ku ya hi Nawu wa B-BBEE ri ta fayiniwa ku fikela eka 10% wa mali ya rona ya lembe kumbe ku ya ejele ku ringana (10) khume ra malembe. Ku ya emahlweni, munhu wihi kumbe wihi wa xiviri kumbe vandla leri nga enawini leri bohiweke hi nandzu lowu fambelanaka na Nawu wa B-BBEE ri nge endli bindzu na xiyenge xihi kumbe xihi xa mfumo ku sukela eka siku ro bohiwa, ku ringana nkarhi wa 10 wa malembe ku suka eka siku leri ri bohiweke, naswona ri ta rhijisitariwa eka vaxisi hi swa tithenda na Timali ta Tiko.

Mabindzu ya khutaziwa ku landzelela Nawu wa B-BBEE na ku tshika ku nghenelela eka mahanyelo lama nga ta vanga ku tsan'wa nawu kumbe ku tirhisa vanhu vantima tanihi swikombiso ntsena ku nga ri vanghenisi va xandla va nkoka ehenhla ka ku kula ka ikhonomi.

Vuxokoxoko bya vutihlanganisi:

Laha u ehleketelaka leswaku ku na vuxisi hi bindzu ra wena na/kumbe ku nghenelela kwihi kumbe kwihi ko kongomisa, ti hlanganisi na hine eka:

Xana u tihlanganisisa ku yini na hina:

Khomixini ya B-BBEE

Block E, 2nd Floor

the dtic Campus

77 Meintjies Street

Sunnyside

0002

Adirese ya poso

Private Bag X84

Pretoria

0001

Riq: (+27) 12 394 1535

Imeyili: MRamare@beecommission.gov.za

Senthara ya Vutihlanganisi ya dtic : 0861 843 384

Webusayiti: www.bbbeecommission.co.za